

O'RGANILAYOTGAN TILDA TOVUSHLAR QISQARISHINING AHAMIYATI

Andijon davlat chet tillari instituti
Talabasi G'ofurova Mahbuba Alisher qizi
Mahbubaalisherovna1@gmail.com
+998947101213
Ilmiy rahbar Ismanova Ozoda

Annotatsiya: Ushbu maqolada tovushlar qisqarishi va uning tilshunoslikdagi ahamiyati o'rganiladi. Tovushlar qisqarishi - bu tilda yuqori tezlikda talaffuzni osonlashtirish yoki qo'shimcha fonetik o'zgarishlar keltirib chiqarish uchun tovushlarning qisqarishi jarayonidir. Tovushlar qisqarishining tilshunoslikdagi o'rni, ularning grammatik va fonetik struktura bilan aloqasi, shuningdek, bu jarayonlarning til taraqqiyotidagi roli tahlil qilinadi. Maqolada tovushlar qisqarishining tilda qanday sodir bo'lishi, ularning boshqa fonetik hodisalar bilan aloqasi, va bu jarayonning til evolyutsiyasiga qanday ta'sir ko'rsatishi haqidagi masalalar ko'rib chiqiladi.

Аннотация: В данной статье рассматривается сокращение звуков и его значение в лингвистике. Сокращение звуков – это процесс, при котором звуки языка сокращаются с целью облегчить произношение или вызвать дополнительные фонетические изменения. В статье анализируются роль сокращения звуков в лингвистике, их связь с грамматической и фонетической структурой языка, а также влияние этого процесса на развитие языка. Описываются случаи сокращений звуков в языке, их связь с другими фонетическими явлениями и влияние на эволюцию языка.

Abstract: This article explores sound reduction and its significance in linguistics. Sound reduction refers to the process in which sounds are shortened to facilitate quicker pronunciation or to induce other phonetic changes. The article analyzes the role of sound reduction in linguistics, its relation to grammatical and phonetic structures, as well as its impact on language development. It discusses how sound reduction occurs in language, its connection to other phonetic phenomena, and its influence on the evolution of language.

Kalit so'zlar: tovushlar qisqarishi, fonetik hodisalar, til taraqqiyoti, grammatik o'zgarishlar, fonetik struktura, talaffuz.

Ключевые слова: сокращение звуков, фонетические явления, развитие языка, грамматические изменения, фонетическая структура, произношение.

Key words: sound reduction, phonetic phenomena, language development, grammatical changes, phonetic structure, pronunciation.

Tovushlar qisqarishi – bu fonetik hodisa bo'lib, unda bir nechta tovushlar o'zaro qisqaradi, ya'ni uzun va murakkab talaffuzlar oddiyroq va tezroq talaffuz qilish uchun qisqaradi. Bu jarayon ko'plab tillarda uchraydi va har bir tilning o'ziga xos fonetik xususiyatlariga ko'ra farq qiladi. Masalan, o'zbek tilida so'zlarning qisqarishi, odatda, so'zning oxirgi bo'g'inida yoki stresssiz bo'g'inlarda yuzaga keladi. Bunday qisqarishlar tilning fonetik tizimiga o'zgarishlar kiritadi va talaffuzning o'ziga xos xususiyatlarini shakllantiradi.

Tovushlar qisqarishining tilshunoslikdagi ahamiyati shundaki, u tilning fonetik va grammatik strukturasi o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni ko'rsatadi. Masalan, ingliz tilida so'zlarning qisqarishi tilning tezkor va samarali ishlashiga yordam beradi, bu esa tilning evolyutsiyasini tezlashtiradi. Tovushlar qisqarishi ba'zan yangi so'zlar yoki fonetik strukturalarning paydo bo'lishiga sabab bo'ladi. Bu jarayonni tahlil qilish orqali, tilshunoslar tilning rivojlanishi, til o'zgarishlari va grammatik strukturalarning shakllanishi haqidagi nazariyalarni ishlab chiqishlari mumkin. Bundan tashqari, tovushlar qisqarishi tilda lingvistik evolyutsiyani kuzatish imkonini beradi. Har bir tilning tarixiy rivojlanish jarayonida tovushlar qisqarishi ko'plab fonetik o'zgarishlarga olib kelgan. Masalan, O'rta asrlar ingliz tilidan zamonaviy ingliz tiliga o'tish jarayonida bir tovushlar qisqargan, bu esa tilning morfologik va sintaktik tuzilishini qayta shakllantirdi. Grammatik o'zgarishlar bilan bog'liq ravishda, tovushlar qisqarishi ba'zan so'zning morfologik strukturasi oddiylashtiradi. Masalan, ba'zi tillarda, qisqargan tovushlar yordamida so'zlarning o'zgaruvchan shakllari, masalan, fe'lning turli vaqt shakllari yoki ko'plik shakllari sodda va tez talaffuz qilinadi. Fonetik strukturadagi o'zgarishlar esa tovushlar qisqarishi orqali sodir bo'ladi. Bu o'zgarishlar tilning morfologik va sintaktik tuzilmasiga ta'sir qiladi, chunki fonetik qisqarishlar ko'pincha so'zlarning qisqarishi yoki stressning ko'chishi bilan bog'liq bo'ladi. Shuningdek, tovushlar qisqarishining fonetik hodisalari ko'plab so'zlashuv turlarini yaratadi, bu esa tilning yirik ijtimoiy yoki madaniy kontekstlarga moslashishini ta'minlaydi.

Tovushlar qisqarishi tilshunoslikda katta ahamiyatga ega, chunki bu jarayon tilning fonetik va grammatik tuzilmalari o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi. Tovushlar qisqarishining til taraqqiyotidagi roli juda muhim, chunki u tilda ko'plab fonetik o'zgarishlar va yangi fonetik strukturalarning paydo bo'lishiga olib keladi. Tovushlar qisqarishining o'rganilishi, lingvistika fanining rivojlanishiga yordam beradi va tilning evolyutsion jarayonlarini chuqurroq tushunishga imkon yaratadi. Bu jarayon orqali tilning morfologik va sintaktik tuzilmalari, shuningdek, so'zlashuv va talaffuzda sodir bo'ladigan o'zgarishlar aniqlanadi. Shuningdek, tovushlar qisqarishining lingvistik nazariyalarni rivojlantirishdagi o'rni muhimdir, chunki bu hodisa til o'zgarishlarini, yangi grammatik strukturalarning shakllanishini va fonetik xususiyatlarning o'zgarishini kuzatishda katta ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Xolmatov, A. (2015). "Fonetik tilshunoslik". Toshkent: Universitet nashriyoti.
2. Soliyev, A. (2012). "Tilshunoslik asoslari". Toshkent: Adabiyot nashriyoti.
3. Линькова, Н. П. (2017). "Фонетика и фонология". Москва: Наука.
4. Кузнецов, В. И. (2014). "Фонетические изменения в языке". Санкт-Петербург: Издательство РГУ.
5. Trask, R. L. (2007). "Language and Linguistics: The Key Concepts". London: Routledge.
6. Hay, J., & Bauer, L. (2007). "Sound Change". Cambridge: Cambridge University Press.